

БЕНДЗАР Б., БОБИНЦЬ С. УКРАЇНСЬКА ФОНОГРАФІЧНА ПЕРЕДАЧА АНТРОПОНІМІВ АНТИЧНОЇ, АНГЛО-, НІМЕЦЬКО-І ФРАНКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУР (Ужгород: Закарпаття, 2000. – 176 с.)

Наприкінці минулого року на прилавках книжкових магазинів Ужгорода з'явилася книга, яку, безперечно, чекали вже давно. Мова йде про монографічне дослідження відомих в Закарпатті вчені-філологів Богдана Бендузара і Степана Бобинця «Українська фонографічна передача антропонімів античної, англо-, німецько- і франкомовної літератури». Книга редакторами Дмитром Федикою, а рецензентами виступили професори Ужгородського національного університету Михайло Положкін і Павло Чучка.

Ні для кого не таємниця, що перекладна література відіграє велику роль у формуванні національової свідомості. «Однак, – відзначають автори у передмові, – це можуть чинити лише ті українські переклади, які є повноцінними, близькими до оригіналів, одне слово, переклади, здійснені такими майстрами українського перекладу як, скажімо, Максим Рильський, Микола Лукаш, Григорій Кочур, Борис Тен, Дмитро Паламарчук, Андрій Содомора, Ігор Качуровський, котрі добре знали і знають історію, культуру, побут народу, з мови якого здійснювали переклади, а головне – досконоло володіли мовою оригіналу, усвідомлювали свою відповідальність перед читачем». Не можемо відкинути і той факт, що протягом післявоіліття напування комуністичної ідеології і цілеспрямованої політики русифікації та денационалізації, українська школа перекладу перебувала, м'яко кажучи, у занепаді.

Українська мова, яка у всьому світі визнавалася як одна із найдавніших і найбільш мелодійних мов, в умовах авторитарного режиму мала імідж другорядної, меншівартісної, прозаїчної, неперспективної і беспотрібної. На глибоке переконання ідеологів русифікації, українська мова позиціонувалася з Російською, як і весь український народ «воступово зливався» з іншими народами у якусь штучну історичну спільність – радянський народ. Все це не могло не відбитися на якості перекладів з іноземних мов на українську. Нерідко мав місце перепереклад (наприклад, з французької

на російську, а з останньої на українську). Праві автори, коли пишуть: «При цьому завжди дас про себе знати суттєва деталь: неадекватне відтворення антропонімів може певною мірою спричинити їх деформацію художнього тексту. А позаяк в СРСР сувро зимагалося передавати іншомовні антропоніми в російських варіантах, на російський лад, то коли хтось із перекладачів і допускав відхилення, цензор і редактор самі вправдали їх у тексті».

Сприятливі умови для майстрів перекладу в Україні виникли тільки після проголошення незалежності. Здавалося б, прискореними темпами почнеться відродження української школи перекладу, запнедбішої в попередні десятиліття. Однак, сумна спадщина залишилася нам з минулого. Ситуацію ускладнює і той факт, що окремі далеко не національносвідомі українці «ставлять пальки в колеса» навіть сьогодні, на початку третього тисячоліття. На сторінках книги Бендузара і С.Бобинця йдеться про сімейство таких горе вчених як Іван та Олесь Білодіди. Як писав відомий американський вчений, українець за походженням, Юрій Шевельов, Інститут мовознавства АН УРСР за часів «директорства» І.К.Білодіда став осередком «дивовольської політики», «еколосільною фабрикою фальсифікації», де «приймалися та українські інновації, які були ідентичні з російськими...» А нині Олесь Білодід, «іменитий син» і його прибічники теж ревно ратують за двомовність. Агресивно паташтюючи проти самій ідеї відродження та розвитку української мови, культури, історії, вони силкуються поширювати міф про «нисильницьку українізацію», лякають новою громадянською кінною, якщо українці відстушуть від них значущих мовних стандартів, що були прийняті в есесерівські часи.

Книга складається з двох ґрунтовних розділів – «Теоретично-лінгвістичні проблеми фонографічної передачі іншомовних антропонімів» та «Прагматичні аспекти української передачі іншомовних антропонімів». В ній також вміщені алфавіти української, давньогрецької, латинської, французької, англійської та німецької мов, а також транслітераційна таблиця української літериці, французька фонетична транскрипція, знаки міжнародної фонетичної транскрипції, словник-довідник антропонімів античної літератури.

Особливий інтерес викликають «Ключі до вимови імен, прізвищ

ім'якомовних письменників, літературних персонажів, їх творів та їхніх українських передач». Аналогічна робота пророблена з іменами та прізвищами письменників та літературних персонажів Франції, Великобританії, США. Не вдаючись до деталей, називмо тільки кілька прикладів, як необхідно вживити відомі імена: Лавлейс, а не Ловелс, Бельзебуб замість Вельзевул, Говіз замість Холмс, Ровбісон замість Робінсон, Марк Твейн замість Марк Твен, Гемінгвей замість Хемінгвей, Горті замість Хорт і т.д.

Необхідно погодитись з авторами монографій, що прайдов чи вірно подавати російські прізвища. Зокрема, «Нікіта Михалков», «Михаїл Смолін» тощо.Хоча, пишуть Б.Бензар і С.Бобицєв, «лише у ЗМІ подибуємо й таку форму як «Василій». Але, як із самого часу ступінно зазначив Олексій Кундзіч, це й не російський Василь і не український Василь, а ім'я – «всесвітнє в природі».

Автори монографій не заперечують, що певні відхилення можуть мати місце, але дійсно тоді, коли вони оправдуються виключно унеможливленням передачі тих чи інших фонем і сполучок фонем. «Ми не надіжно до людей, схильних категорично-істерпливо ламати й заперечувати все, – констатують дослідники, – але й усвідомлюємо, що досить уж дештих тільки в минулі, пора виявляти мужність і ришучість у перегляді всього исконраданого, помилкового. Нині, коли ламаються стереотипи, ми, зіпстри на класичний досвід (збирання й класифікація інострannого матеріалу широковаж десятиліть) і передову західноєвропейську практику, переконуємося, як пелєко навіть висладачам, науковцям переориентуватися на правильну фонографічну передачу антропонімічної лексики, коли вони вже засвоїли її в ломилковому чи й спонтанному вигляді. І все ж таки – не треба драматизувати ситуацію, яка склалася і є однією із сучасних українських реальностей».

Богдан Бензар і Степан Бобицєв, які в наукових колах відомі, період за все, як представники українського національно-державницького спрямування, переконані, що «що важливу філологічну проблему можна розв'язати лише за умови спільноти зусиль усіх, хто широ вболіває за стан культури української мови, вдосконалення української освіти, українського державотворення й глибоко розуміє важливість усього комплексу питань як у процесі

підготовки майбутньої інтелігенції, так і у процесі формування національно-державницької свідомості на біжче і далеке моральні майбутні. Це тема доби. Мораль доби». Сказано чітко й однозначно, справедливо і переконливо. З такими думками необхідно погодитись.

М.М.Вегеш